

Mieczysław Bombik

"Philosophisches Wörterbuch", wyd.
Alois Halder, Max Müller,
Freiburg-Basel-Wien 1988 : [recenzja]

Collectanea Theologica 59/4, 170-171

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wypada też stwierdzić przy końcu słuszność zamiany pierwotnego tytułu rozprawy habilitacyjnej na nowy, bardziej odpowiadający jej treści. Zwłaszcza podtytuł wskazujący na ważniejsze momenty lub wydarzenia uzasadnia się bowiem z 13 większych całości problemowych, a każdą z nich (choć autor wiąże je ściśle, chronologicznie i rzeczowo, ze sobą) można śmiało uznać za niezwykle wnikliwe opracowanie i ukazanie danego zagadnienia. W sumie rozprawa Klausnitzera może stać się prawdziwym źródłem i kopalnią wiadomości dla wszystkich, którzy zechcą zająć się problemem papieżstwa w Kościele całościowo lub w jakimkolwiek jego fragmentarycznym wymiarze. Autorowi można co najwyżej zarzucić nieuwzględnienie całej, niezwykle bogatej i wielce zróżnicowanej literatury przedmiotu; czy jednak musiał osobiście docierać do wszystkich pozycji, zwłaszcza obcojęzycznych, skoro miał pod ręką takie, które wystarczały mu do pełnego naświetlenia omawianych zagadnień?

ks. Lucjan Balter SAC, Warszawa

Philosophisches Wörterbuch, wydali Max Müller i Alois Halder, Freiburg-Basel-Wien 1988, Herder Taschenbuch Verlag, s. 400 (*Herder Taschenbuch* t. 1579).

Herderowskie wydawnictwo książek formatu kieszonkowego wzbogaciło się o nową, 1579 z kolei, pozycję, którą stanowi omawiany *Słownik filozoficzny*. Jest to drugie, na nowo opracowane, rozszerzone i uzupełnione wydanie, ukazujące się w znacznym nakładzie, bo liczącym 230 tysięcy egzemplarzy. Pierwsze wydanie słownika pojawiło się na rynku księgarskim przed 30 laty, dokładnie w roku 1958 i zyskało sobie w krótkim czasie zasłużone uznanie wśród odbiorców. O wartości słownika, który wydawnictwo zalicza do standardowych pozycji swego bogatego dorobku, zadecydowały, jak się zdaje, przede wszystkim dwa elementy: język oraz sposób opracowania zaproponowanych haseł. Zrozumiały język oraz umiejętne sprowadzenie nawet najbardziej trudnych i zawiłych zagadnień filozoficznych do tego, co w nich ważne i istotne sprawiło, że po słownik chętnie sięgali czytelnicy nie należący do wąskiego grona „zawodowych” filozofów.

Wspomniane zmiany uzupełnienia i rozszerzenia wznowionego wydania słownika polegają na tym, że: 1. W części zasadniczej, będącej alfabetycznym ciągiem opracowanych haseł (s. 7—361), usunięto kilka haseł, ale równocześnie dodano ponad 80 nowych, zaś treść haseł przejętych z pierwszego wydania została krytycznie zmodyfikowana i zaktualizowana. 2. Wykaz literatury w części drugiej (s. 363—389), mający na celu wskazanie podstawowych pozycji umożliwiających pogłębienie treści omawianych haseł, wzbogacono o pozycje, które ukazały się po pierwszym wydaniu. 3. W analogiczny sposób zaktualizowano część trzecią (s. 390—392) traktowaną jako zestaw środków pomocniczych dla filozoficznych studiów. Redaktorzy słownika odsyłają czytelników chcących rozszerzyć i pogłębić swoje wiadomości z zakresu filozofii do wartościowych pozycji z historii filozofii, do słowników filozoficznych, do filozoficznych monografii uwzględniających literaturę szczegółową, do bibliograficznych opracowań oraz podstawowych czasopism poświęconych filozoficznej problematyce. 4. Część czwarta — ostatnia (s. 394—399) — którą stanowi przeglądowa tabela historycznego rozwoju filozofii, poczynając od starożytnych źródeł myśli filozoficznej a kończąc na filozofii współczesnej, jest nowością w stosunku do pierwszego wydania słownika. Tabela nie tylko porządkuje chronologicznie uwzględnione w części pierwszej nazwiska filozofów, ale ponadto za pomocą środków graficznych wskazuje na pokrewieństwa i różnorodne powiązania między ideami poszczególnych filozofów, całymi szkołami i systemami filozoficznymi. Pozwala równocześnie

na samodzielną refleksję nad pochodzeniem zbieżności oraz różnicami stawianych filozoficznych problemów i proponowanymi rozwiązaniami.

Jeśli chodzi o wydawców słownika, to Max Müller, ur. 1906, był od roku 1946 profesorem filozofii we Fryburgu Bryzgowijskim, zaś od roku 1960 w Monachium. Na emeryturę przeszedł w roku 1971 i do dziś zajmuje się czynnie pracą naukową jako honorowy profesor we Fryburgu B. Oprócz licznych artykułów i monografii jest autorem następujących pozycji: *Sein und Geist*, *Existenzphilosophie*, *Erfahrung und Geschichte*, *Philosophische Anthropologie*. Alois Halder, ur. 1928, jest od roku 1972 profesorem filozofii w Augsburgu. Jego zainteresowania naukowe idą przede wszystkim w kierunku metafizyki, filozofii religii i estetyki, jak świadczą o tym liczne opracowania i monografie oraz pozycja książkowa *Kunst und Kult*.

Nad ostateczną redakcją drugiego wydania z wyżej wymienioną dwójką głównych autorów współpracowali ponadto: Hans Brockard w dziedzinie etyki, filozofii historii i filozofii społecznej; Servin Müller w zakresie teorii poznania; Wolfgang Welsch w zagadnieniach dotyczących ontologii; Elmar Weimayer jako autor haseł dotyczących wschodnioazjatyckiej myśli.

Czytelnikowi wypada życzyć, aby jak najczęściej sięgał po wznowioną pozycję i czerpał z niej maksymalnie wiele intelektualnych korzyści.

ks. Mieczysław Bombik, Warszawa-Katowice

Argumente für Gott. Gott-Denker von der Antike bis zur Gegenwart, Ein Autoren-Lexikon, wyd. Karl-Heinz Weger i Klemens Bossong, Freiburg-Basel-Wien 1987, Verlag Herder, s. 432 (*Herderbücherei*, t. 1393).

Niewiele jest prac omawiających jednocześnie teologiczne i filozoficzne zagadnienia. Jeszcze trudniej o słownik myślicieli i teologów ważnych dla danego tematu. Taką właśnie książką jest omawiany słownik teodycei opracowany jako leksykon autorów. Stanowi on jakby kontynuację słownika krytyki religii opracowany pod redakcją tego samego wydawcy jezuita prof. Karl-Heinz Wegera.

W słowniku omówiono poglądy 132 myślicieli. Znajdują się wśród nich najwięksi filozofowie jak Platon, Arystoteles, Tomasz z Akwinu, Kant, a także teologów katolickich, luterkańskich, ewangelickich i anglikańskich.

Słownik jest owocem współpracy kilkudziesięciu autorów, w tym 50 profesorów. Jest on przeznaczony dla potrzeb studentów teologii i filozofii oraz wykładowców etyki i religioznawstwa. Dzięki wkładowi tylu wybitnych naukowców będących autorytetami koncentrującymi swe zainteresowania często tylko na jednym myślicielu mamy do dyspozycji cenne i niezastąpione źródło informacji na temat teologów, których nazwisk brak w międzynarodowych słownikach biograficznych typu *Who is who?* O każdym z nich są podane informacje przypominające najważniejsze daty z życia, podstawowe dzieła i pełny zwięzły wykład poglądów o Bogu i argumentów o jego istnieniu oraz krótka bibliografia ich dzieł i prac o nich samych. Jest to szczególnie ważne w przypadku autorów żyjących i piszących jeszcze obecnie. W stosunku do tych ostatnich słownik jest dla nas jedynym źródłem informacji.

Nie jest jednak rzeczą jasną, jakie były kryteria wyboru teologów i filozofów jako haseł do słownika. Nie wiadomo np. dlaczego ich lista kończy się na granicy Wrocławia, a jedynym słowiańskim nazwiskiem jest w niej Erich Przywara (dlaczego nie Wojtyła, Hoene-Wroński, I. Bocheński, Bierdiajew, Dostojewski czy Tołstoj?).

Słownik ma duże znaczenie dla ekumenizmu, lecz niestety ogranicza się tylko do kręgu teologów Europy Zachodniej z wyjątkiem Williama Jamesa.

Powstaje potrzeba opracowania podobnego słownika obejmującego pozostałych teologów i filozofów chrześcijańskich, judaistycznych, islamskich, hinduistycznych, buddyjskich i afrykańskich. Słownik taki może ukazać,